

časa na Slovenskem. Z enotnim strukturalnim razpredanjem koledarskega časa, dnevnega časa, družbenega in osebnega odnosa do časa, biografskega časa in osebnega občutja časa nam avtor iz poglavja v poglavje razlaga vsakokratni vsakdan časovne ujetosti in perspektiv posameznika. Avtorjevemu izbranemu jeziku, ki je oplemeniten še z (v Sloveniji) izumirajočo duhovitostjo, in njegovi sposobnosti analitične rekonstrukcije se moramo zahvaliti, da branje kljub množicam raznovrstnih podatkov ne postane dolgočasno. Nasprotno! Tako znanstveni kot ljubiteljski bralec in bralka bosta hitro doumela, da se Gorazd Makarovič ne mota okrog različnih zgodovinskih kontekstov, temveč iz njih, s svojo razlago časovnih razsežnosti vsakdana preprosto in brez težav vstopa in izstopa. Hvalevredna lastnost in redka sposobnost, ki pa ji avtor na žalost ne ostane zvest do konca knjige.

468

Avguštin je v svojih Izpovedih zapisal: "Če me nihče ne vpraša, vem, kaj je čas. Če me pa kdo vpraša, kaj je čas, mu ne vem odgovoriti." In če se tudi vama, draga bralka in bralec, postavlja podobno vprašanje, se bosta s knjigo Gorazda Makaroviča, s tem ubesedenim časovnim strojem zagotovo približala razumevanju srčike diskurza, ki mu pravimo čas.

Borut Brumen

BORUT BRUMEN: *NA ROBU ZGODOVINE IN SPOMINA*. Urbana kultura Murske Sobotne med letoma 1919 in 1941. - Murska Sobota : Pomurska založba, 1995, 179 str. : ilustr.

Slovenska etnologija se z raziskovanjem urbanih okolij ukvarja zadnjih trideset let. V tem času je izšlo nekaj monografskih del, katerih predmet so slovenska mesta. Največ pozornosti smo doslej posvetili Ljubljani in Mariboru. Mestne problematike smo se večinoma lotevali preko preučevanja posameznih mestnih predelov in profesionalnih oziroma socialnih skupin, predvsem delavstva, kar nekaj pozornosti pa smo posvetili tudi družabnemu življenju v mestu. Dosedanje urbane raziskave so bile usmerjene predvsem v okolja, ki so že imela formalni status mesta in v obdobja, ko je bila urbana kultura že bolj ali manj izoblikovana (v večini primerov gre za obdobje med prvo in drugo svetovno vojno).

Tovrstnim delom se je pridružila knjiga Boruta Brumna *Na robu zgodovine in spomina*, Urbana kultura Murske Sobotne med letoma 1919 in 1941. Gre za nekoliko prirejen tekst magistrske naloge, ki jo je avtor zagovarjal leta 1993 na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete v Ljubljani. Na osnovi literature ter arhivskih, časopisnih in ustnih virov je skušal rekonstruirati razmere v Murski Soboti v obdobju med prvo in drugo svetovno vojno. Precejšen pomen imajo spomini informatorjev oziroma "doživeta zgodovina". Zanimalo ga je mesto v celoti in tudi vsi njegovi prebivalci. Brumnova knjiga ni le prvo etnološko delo o Murski Soboti, temveč doslej sploh edino delo, ki se celoviteje loteva omenjenega mesta.

Brumnovo delo se v nekaterih vidikih razlikuje od dosedanjih tovrstnih slovenskih etnoloških del. Kot predmet raziskave si je izbral manjši kraj, ki kljub številnim urbanim funkcijam in mestnemu značaju nima uradnega statusa mesta in kjer se urbanost šele oblikuje. Medtem ko se je doslej večina avtorjev ukvarjala le s posameznimi socialnimi sloji nekega urbanega prostora (npr. delavstvo, (malo)meščanstvo), Brumen upošteva

vse sloje, ki so sodelovali pri razvoju oziroma preobrazbi nekega bolj ali manj obrobnege kraja v centralni in urbani prostor. Medtem ko smo se doslej lotevali urbanosti kot nečesa, kar je samo po sebi umevno, Brumna zanimajo zakonitosti urbanosti oziroma bistvo urbanega načina življenja, pri čemer mu mesto pomeni prostor etnične in socialne raznolikosti, urbanost pa obliko sožitja multikulturne različnosti. V delu se kaže avtorjevo dobro poznavanje del tujih avtorjev, ki se ukvarjajo s teorijo urbanega prostora.

Brumen izhaja iz hipoteze, da urbanost ni stvar formalnega statusa, temveč so načini življenja tisti, ki določajo, ali gre za urbano okolje ali ne. Dokazuje, da se je Murska Sobota v obdobju med prvo in drugo svetovno vojno iz vasi razvila v gospodarski, upravni, kulturni, komunikacijski in izobraževalni center Prekmurja. Ugotavlja, da je bila Murska Sobota v obravnavanem obdobju že mesto (čeprav brez formalnega statusa) in lušči tiste vsebine v načinu življenja mesta in ljudi, ki so to urbanost določale. Avtor govori o urbanih načinih življenja v množini, saj vidi Mursko Soboto kot prostor, kjer se srečujejo različne etnične, socialne, profesionalne in konfesionalne skupine ljudi, med katerimi vladajo precejšnje kulturne razlike.

469

V prvem poglavju nam avtor predstavi demografski in prostorski razvoj Murske Sobote. Posebno pomembna naj bi bila za gradbeni razcvet kraja dvajseta leta 20. stoletja, predvsem kot posledica nove oblasti in cestne ter železniške povezanosti s Slovenijo, svoje pa so doprinesle tudi poplave leta 1925. Pomembne so tudi pridobitve iz tridesetih let, ko so prostorsko in komunalno urejali nekatere dele Murske Sobote in začeli graditi objekte, kot so zdravstveni dom, kopališče in športno igrišče. Avtor posebno pozornost posveti tudi vprašljivemu "panonskemu" videzu Murske Sobote.

Ena od značilnosti Murske Sobote med obema svetovnima vojnama je bila multikonfesionalnost. V istem kraju so se znašli katoličani, evangeličani in judje. Število katoličanov in evangeličanov je v obravnavanem obdobju naraščalo, medtem ko je število judov upadalo. Avtorja posebej zanimajo na eni strani njihovi vsakdanji medsebojni odnosi in na drugi strani verska pripadnost v povezavi s politiko. Ugotavlja, da so bili njihovi medsebojni odnosi dobri, saj so upoštevali nedotakljivost verskih skupnosti ter nevmešavanje v verske zadeve in se medsebojno spoštovali. Tudi kar se tiče nacionalne pripadnosti, je bila slika dokaj pestra. V večini so bili Slovenci, bilo pa je tudi nekaj Madžarov in Nemcev. Po priključitvi Prekmurja Sloveniji oz. Jugoslaviji je Murska Sobota dobila številne nove prebivalce. Večina tistih, ki naj bi sodelovali pri oblikovanju slovenske nacionalne identitete Prekmurja, je bilo tja poslanih po direktivi, zato ni čudno, da je imela Murska Sobota status slovenske Sibirije.

V zvezi z gospodarskimi in socialno-profesionalnimi razmerami zanimajo avtorja predvsem tiste gospodarske infrastrukture, ki so pogojevale nastanek lokalnega urbanega središča v Murski Soboti. Po prvi svetovni vojni so začeli v mestu rasti prvi manjši industrijski obrati. Industrialci, advokati, lekarnarji in večji trgovci so predstavljali najvišji socialni razred. Sledili so jim državni uradniki, učitelji, sodni in sreški uslužbenci ter žandarski naredniki in oficirji. Srednji sloj so predstavljali trgovci. V mestu je bilo kar nekaj obrtnikov, katerih socialni položaj pa ni bil zavirljiv. Večinski del prebivalstva so predstavljali tisti, ki so se ukvarjali s kmetijstvom. Na dnu socialne lestvice so bili najemniki (bivši hlapci in dekle s svojimi družinami), ki so skupaj s kajzarji živeli v enem od predelov Murske Sobote.

V obdobju med obema svetovnima vojnama je Murska Sobota dobila svojo gimnazijo, kraj se je začel komunikacijsko in informacijsko povezovati s svetom. Posebno

pomembne so bile železniške in avtobusne povezave. V tridesetih letih so se začeli pojavljati prvi osebni in tovorni avtomobili ter motorna kolesa. Stik s svetom so vzpostavljali tudi s pomočjo telefona, radia in s pomočjo raznih lokalnih in tujih časopisov ter revij. Pomembno vlogo so imela številna društva, v katera so bili včlanjeni skoraj vsi prebivalci Murske Sobotе. Društva so skrbela za širjenje državotvorne ideologije in dvigovanje nacionalne zavesti, zbirala pomoč za socialno ogrožene, skrbela za kulturo, izobraževanje in šport; v nekaterih primerih pa je šlo bolj za stanovska združenja.

V zadnjem poglavju avtor predstavlja analizo rekonstrukcije načina življenja v okviru soboških družin, ki jih je razdelil v štiri osnovne tipe: zaprta patriarhalna družina; odprta patriarhalna družina, podrejena skupnosti; zaprta meščanska patriarhalna družina in kot zadnja odprta meščanska patriarhalna družina. Za vsako od omenjenih družin je bil značilen določen način življenja in je bila vezana na določen socialni sloj prebivalcev. Vsaj tri tipe družine lahko po avtorjevem mnenju opredelimo kot urbane.

V zaključku avtor ugotavlja, da se je v Murski Soboti v obravnavanem obdobju razvil urbani način življenja in izoblikoval nek urbani etos. Po zaslugi Boruta Brumna se je Murska Sobotа premaknila z roba zgodovine in vsaj nekateri deli spomina nanjo so ponovno oživeli. Marsikateremu Slovencu bo knjiga odprla nove poglede na slovenstvo v "oddaljenem" Prekmurju, zagotovo pa bo v veselje in razmislek tudi Sobočanom. V okviru slovenske etnologije je z razkrivanjem procesa urbanizacije in z iskanjem bistva urbanosti vnesla neka nova vprašanja in morda bo njene odmeve čutiti v sledečih tovrstnih raziskavah.

Nena Židov

ENCYKLOPÉDIA L'UDOVEJ KULTÚRY SLOVENSKA 1, 2, VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, Bratislava 1995

Slovaška *Encyklopédia L'udovej kultúry Slovenska* razlaga ljudsko kulturo na teritorialno etničnem principu v drugi polovici 19. in prvi polovici 20. stoletja in poroča o njenih različnih razvojnih oblikah, najtemelnejših pojmi, o metodah in smereh tovrstnega raziskovanja, o osebnostih, ustanovah, periodiki, itd. Najtemelnejše ugotovitve slovaške etnologije so predstavljene v okoli 3500 abecedno urejenih geselskih člankih.

Je prva etnološka enciklopedija v Evropi izdana v elektronski obliki na zgoščenki (in v dveh debelih knjigah). Obsega spoznanja slovaške etnologije o ljudski kulturi (materialna, družbena, duhovna) in njeni razvojni podobi na Slovaškem, o metodah in smereh raziskovanja, personalijah, ustanovah, periodiki itd. Kompleks informacij je nastajal v zadnjih dvajsetih letih (od sredine sedemdesetih let naprej).

Prva verzija *Encyklopédie L'udovej kultúry Slovenske* v obliki zgoščenke obsega 2777 gesel, 1787 črno-belih in 371 barvnih slikovnih prilog. Za njeno branje zadostuje program Microsoft Windows verzija 3.0 (ali višja), na disku pa mora biti pri inštalaciji 3,5 MB prostora. Druga, daljša verzija te enciklopedije je bila objavljena decembra 1995 in je popolnoma multimedijška. Poleg tekstov in slikovnih prilog vsebuje tudi zvočne zapise.

Encyklopédia l'udovej kultúry Slovenske je organizirana v naslednja področja:

1) teorija in zgodovina etnologije (teorija in metodologija, zgodovina etnologije in